

Kansallisen kestävän kehityksen strategian käynnistysvaihe tammi-maaliskuu 2012

Työpaja 8.2.2012: Keskeisten muiden kansallisten strategioiden ja ohjelmien vastuuhenkilöt

Keskustelumuistio

Osallistujien kommentoima versio 17.2.2012

Muistion laatijat: Mari Hjelt, Alina Pathan ja Sanna Ahvenharju, Gaia Consulting Oy

1. Johdanto

Pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelmassa on linjattu, että "Hallitus uudistaa kansallisen kestävän kehityksen strategian, jossa määritellään kestävän kehityksen tavoitteet ja periaatteet. Samalla kehitetään mittarit, joilla tavoitteiden toteutumista eri hallinnonaloilla seurataan." Lisäksi hallitusohjelmassa todetaan, että "Kestävän kehityksen mukaiset tavoitteet otetaan huomioon kaikilla hallinnonaloilla".

Ympäristöministeriö on käynnistänyt vuoden 2012 alussa kestävän kehityksen strategian uudistamista koskevan valmistelutyön (tammikuu-maaliskuu 2012). Käynnistys koordinoidaan tiiviisti hallituksen tulevaisuusselonteon ja muiden kestävän kehityksen kannalta tärkeiden strategioiden ja toimintaohjelmien valmistelun kanssa. Valmisteluvaiheen tukipalvelut on tilattu Gaia Consulting Oy:ltä.

Osana valmistelutyötä järjestettiin kolme strategiatyöpajaa (3.2., 8.2. ja 10.2.2012). Ensimmäiseen työpajaan kutsuttiin kestävän kehityksen poikkihallinnollisen verkkosihteeristön jäsenet, toiseen työpajaan muiden samaan aikaan valmisteilla tai käynnissä olevien keskeisten kansallisten strategioiden ja ohjelmien vastuuhenkilöitä ja kolmanteen työpajaan tutkimus- ja tiedealojen asiantuntijoita. Työpajojen ohjelmat ovat olleet keskenään identtisiä. Työpajojen tuloksista tehdään yhteenvetokooste kestävän kehityksen toimikunnalle ja tulokset käsitellään toimikunnan kokouksessa 7.3.2012.

Tähän muistioon on koottu 8.2.2012 pidetyn työpajan keskustelun yhteenveto seuraten työpajan ohjelmaa. Muistioon on kirjattu keskustelun pääkohdat, mutta kommenttien esittäjiä ei ole yksilöity. Muistio on lähetetty osallistujille kommentoitavaksi ja täydennettäväksi työpajan jälkeen ja saadut kommentit on huomioitu muistion lopullisessa versiossa. Työpajan osallistujien lista on liitteessä 1.

2. Ehdotuksia kestävän kehityksen kriittisiksi menestystekijöiksi Suomelle

Työpajan yhtenä tavoitteena oli ideoida ja uudistaa kestävän kehityksen politiikkakehikkoa. Ensimmäisen vaiheen työskentelyn johdannoksi Sauli Rouhinen piti alustuksen otsikolla "Herätys Suuren Muutoksen kynnyksellä" (alustus lähetettiin osallistujille myös taustamateriaaliksi). Tämän jälkeen työskentelyn tueksi otettiin kolme eri tulevaisuudenkuvaa, jotka kuvaavat mahdollista maailmantilannetta vuonna 2050. Tulevaisuudenkuvina käytettiin valmiita One Planet Economy Network (OPEN: EU) -tutkimusprojektissa tuotettuja skenaarioita, joiden tarkempi kuvaus oli lähetetty osallistujille etukäteen ja jotka esiteltiin

lyhyesti työskentelyn aluksi. Osallistujat jakaantuivat kolmeen ryhmään ja kukin ryhmistä mietti vastausta seuraavaan kysymykseen: "Mitkä ovat kriittiset menestystekijät, jotka Suomessa tulisi ottaa yhteisiksi periaatteiksi nyt ja 40 vuotta eteenpäin, jos haluamme että Suomi on menestyjä skenaarion kuvaamassa maailmassa?"

Seuraavassa on kuvattu kunkin ryhmän tuottama lista kriittisistä menestystekijöistä eri tulevaisuustilanteissa perusteluineen.

Skenario 1: Clever and caring – Älykäs ja välittävä

Skenaariossa on oletuksena nopea teknologinen muutos yhdistettynä ihmisten ja yhteiskunnan laajaan valmiuteen siirtyä pois materialistisesta ja perinteiseen taloudelliseen kasvuun perustuvasta järjestelmästä. Yhteiskunta perustuu korkeaan teknologiaan, yhteisöllisyyteen ja kestäväan kehitykseen. Työtä tehdään vähemmän ja vapaa-aikaa on enemmän.

Ryhmän mielestä skenario on jossain määrin utopistinen tai epärealistinen, koska se perustuu voimakkaasti ihmisten käyttäytymisen muuttumiseen ja siihen, että kaikilla on samanlaiset arvot ja aatteet. Skenario edellyttää sitä, että ihmiset tekevät paljon hyvinvointiyhteiskunnan edellyttämiä töitä vapaaehtoisesti ja vapaa-ajalla.

Ryhmän tunnistamat Suomen kriittiset menestystekijät, jos tulevaisuus on skenaarion kuvan kaltainen:

- **Hajautetut ratkaisut.** Suomi on laaja maa, ja vahvuutemme on se, että täällä on tilaa, luontoa ja luonnonvaroja. Maaseudun infrastruktuuria tulee ylläpitää, jotta näitä vahvuuksia voidaan hyödyntää ja kehittää mm. hajautettua energiantuotantoa, tietoliikenneverkostoa, sekä suljettuun kiertoon perustuvia järjestelmiä.
- **Läheinen luontosuhde.** Suomalaisilla on vielä läheinen suhde luontoon ja tätä tulee ylläpitää. Luontoon ja sen suojeluun ja kestäväan hyötykäyttöön liittyvää osaaminen on tässä skenaariossa merkittävä työllistäjä.
- **Hyvinvointivaltio ja sopimusyhteiskunta.** Hyvinvointivaltion arvot, kuten heikommista huolehtiminen, demokratia, tasa-arvo, jne. ovat keskeisiä suomalaisia menestystekijöitä. Hyvinvointivaltion käsite tulee skenaarion mukaisessa yhteiskunnassa kuitenkin muuttumaan niin, että kaikkien kansalaisten tulee osallistua hyvinvointipalvelujen tuottamiseen. Erityisesti kolmannen sektorin rooli korostuu. Luottamukseen ja sopimuksellisuuteen perustuvaa järjestelmää tulee vahvistaa.
- **Koulutus- ja innovaatiojärjestelmä.** Kun työtä tehdään vähemmän, on työajan oltava tuottavaa, ja innovaatioita tarvitaan enemmän. Innovaatiojärjestelmän tulee kannustaa entistä enemmän riskinottoon, ja riskinottokykyä tulisi edistää myös kasvatuksessa ja koulutuksessa. Yrittäjyydelle suurempaa arvostusta.
- **Tasa-arvo.** Kun yhteiskuntajärjestelmä perustuu merkittävässä määrin vapaaehtoiselle työlle, on helposti vaarana, että vastuu ja työt kasautuvat tietyille ihmisryhmille. Tasa-arvoinen työnjako on tarpeen.

Skenaario 2: Fast Forward – Vahvaa kasvua

Skenaariossa vahva talouskasvu on edelleen keskeinen ajuri. Eurooppa on onnistunut kääntämään teknologiaosaamisen edukseen ja parantanut huomattavasti energia- ja resurssitehokkuutta teknologian keinoin. Ryhmässä keskusteltiin aluksi kaikkien skenaarioiden taustalla olevasta oletuksesta EU:n vahvasta roolista ja pidettiin skenaarioiden EU-keskeisyyttä ja oletusta ”EU:n yhteisestä äänestä” epäuskottavana. Todettiin kuitenkin, että skenaario antaa hyvät raamit Suomen kannalta kriittisten menestystekijöiden pohdinnalle, kun taustaoletuksiin suhtaudutaan riittävän väljästi.

Ryhmässä todettiin, että skenaario on paras mahdollinen mihin voidaan kuvitella päästävän. Todennäköisiä ja Suomen tilannetta kuvaamaan sopivia asioita ovat talouskasvun painottaminen, energian kulutuksen kasvu ja kaupungistumisen jatkuminen. Ryhmässä keskusteltiin siitä, että onko Suomessa kuitenkaan mahdollista niin merkittävä kaupungistuminen kuin mitä skenaariossa kuvataan? Jäävätkö kasvukeskusten ulkopuoliset alueet tyhjiksi ja onko tämä toivottavaa? Suomen voidaan olettaa olleen menestyjä globaalissa kilpailussa ja olennainen tekijä tällä polulla on Suomen kaupan kehittyminen Venäjän ja kehittyvien talouksien kanssa. Yhteiskunta on skenaariossa hyvin työ- ja kilpailuorientoitunut. Mielenkiintoista skenaariossa on vahvan teknologiakehityksen ja automatisoitumisen yhdistäminen työorientaatioon. Väistämättä suorittava teollinen työ on hävinnyt Suomesta eli työ on luonteeltaan korkeaan osaamiseen pohjaavaa asiantuntijatyötä, jota ei voi tehdä muualla tai jota voidaan tehdä paikasta riippumatta. Työ integroituu myös saumattomasti muuhun elämään ja työtä tehdään teknologioita hyödyntäen esimerkiksi liikuttaessa paikasta toiseen. Ryhmässä linjattiin, että skenaariossa Suomi on menestyksekkäästi saavuttanut kansainvälisesti asetetut ympäristötavoitteet.

Ryhmän tunnistamat Suomen kriittiset menestystekijät, jos tulevaisuus on skenaarion kuvan kaltainen:

- **Kestävän kehityksen teknologiat kilpailukyyn perustana.** Suomi on panostanut kestävästä kehitystä tukevaan korkeaan teknologiaan ja vie näitä ulkomaille.
- **Energia- ja materiaalitehokkuus.** Suomi on onnistunut saavuttamaan tiukat tavoitteet ja on edelläkävijä energia- ja materiaalitehokkuudessa.
- **Osaaminen ja koulutus, tiede ja innovaatiot.** Korkeaan teknologiaan perustuvassa maailmassa tieteen ja innovaatioiden rooli on keskeinen. Suomesta on myös hävinnyt suorittava työ, jolloin ainoa perusta kilpailukyvyllä on huippuosaaminen vahvuusalueilla. Osaamista myös viedään ja osaamisen saatavuus on turvattava.
- **Kansallisen talouden vakauttaminen.** Jotta on resursseja panostaa osaamiseen ja teknologiakehitykseen, on julkisen talouden oltava kunnossa ja kyettävä riskinottoon. Valtion talouden rakenteita on uudistettava siten, että kestävästä kehitystä tuetaan ja panokset kohdistetaan oikein. Taloudellisessa päätöksenteossa pitää ottaa ympäristönäkökulmat ja muut kestävästä kehityksen näkökulmat mukaan päätöksentekokriteereiksi.
- **Gloaalissa vaikuttamisessa on onnistuttu.** Suomi on kyennyt vaikuttamaan globaalisti siten, että oma kilpailukyky on turvattu.
- **Kilpailukykyinen talous ja hyvinvoiva Suomi.** Suomi on kyennyt kehittämään sisäisesti johdonmukaisen politiikan ja ohjauskeinot, jotka eivät syö globaalista kilpailukykyä, mutta takaavat hyvinvointia.

Skenaario 3: "Breaking Point"

Skenaariossa BKT-kasvu on edelleen vahva ajuri, mutta samalla teknologinen kehitys on ollut hidasta. Uuden teknologian hinta ei ole laskenut riittävästi eikä sitä ole sitä kautta otettu riittävän laajasti käyttöön. Luonnonvarat ovat niukentuneet radikaalisti, mikä on aiheuttanut tavaroiden ja palveluiden jyrkän kallistumisen. Ihmiset tekevät paljon töitä ja sosiaalinen kuilu varakkaiden ja köyhien välillä on suuri. Luonnonvaroista käydään kovaa kilpailua.

Ryhmässä oltiin sitä mieltä, ettei skenaario voi toteutua sellaisenaan ja sen realistisuudesta oli eriäviä näkemyksiä. Taloustilanteesta riippuen käydään alueellisesti ja ajallisesti skenaarioiden eri vaiheita läpi eri aikoina. Suomen nähtiin olevan kolmosskenaariossa vahvoilla moniin muihin maihin verrattuna maantieteellisestä sijainnistaan huolimatta. Osa ryhmästä ei pitänyt tulevaisuudenkuvaa realistisena, mutta osan ryhmästä mielestä jotkin skenaarion kehityskuluista ovat jo näkyvissä. Eriarvoisuus ja köyhyys kasvavat jo nyt kehitysmaiden sisällä. Samalla luonnonvaroista käydään kiihtyvää kilpailua ja korostuu "voittajien maailma". Ryhmässä oletettiin, että tässä skenaariossa ilmastonmuutos aiheuttaa suurta painetta Suomen luonnonvaroihin ja Suomeen kohdistuu väestöpaineita, kun esimerkiksi Välimeren seutu kärsii kuivuudesta. Skenaario houkuttelee siihen, että itsenäiset valtiot tekevät yhä enemmän päätöksiä.

Ryhmän tunnistamat Suomen kriittiset menestystekijät, jos tulevaisuus on skenaarion kuvan kaltainen:

- **Konfliktien hallinta.** Suomi pystyy hallitsemaan konflikteja kansallisesti ja kansainvälisesti. Suomi toimii rakentavasti muiden maiden kanssa ja pärjää tästä syystä.
- **Suomen luonnonvarat.** Raaka-aineiden hinnan noususta huolimatta Suomi pärjää omien luonnonvarojensa puitteissa. Suomella on mahdollisuus hyödyntää luonnonvarojaan monipuolisesti (maa, vesi, mineraalit, metsät). Rahaa tehdään muun muassa metsien ja sellun hyödyntämisellä. Maahanmuuttajia hyödynnetään marjojen poimimisessa, maa- ja metsätaloudessa yms. tehtävissä. Suomen luonnonvarat mahdollistavat myös vientiä.
- **Suomen teknologinen taso, koulutus ja osaaminen.** Suomessa on vahvaa teknologiaa muihin maihin verrattuna. Venäjä on otollinen markkina-alue suomalaisen luonnonvarojen hyödyntävän teknologian ja osaamisen käytölle, koska siellä on samantyyppinen luonto ja puitteet kuin Suomessa. Suomen luonnonvaroihin perustuva osaaminen näkyy esimerkiksi rakentamisessa (puu-, teräs- ja kiviaineiden hyödyntäminen). Suomessa on edelleen maksuton koulutus ja koulutuksen taso on korkea.
- **Omavaraistalous.** Suomessa on laajoja peltoalueita ja kaupunkiviljelyä hyödynnetään yhä enemmän. Kaupungeissa tilaa on rajallisesti, joten maaseudun palvelurakenteesta pyritään tekemään houkuttelevampi. Luonnonvarojen laaja hyödyntäminen edellyttää aluepolitiikan uutta tuleamista. Koko Suomi täytyy pitää asuttuna, jotta kalastusta ja viljelyä voidaan hyödyntää. Jokia käytetään "blue economy" -hengessä ja harjoitetaan paljon kalastusta ja sienestystä. Suomessa riittää vettä ja kalatalous ja vesiviljely tukevat omaisvaraistaloutta ja tarjoavat harrastuksia.
- **Logistiikkajärjestelmän muutos sekä maan sisällä että ulkomaille.** Koska logistiikka on kallista ja ilmakuljetuksista on tullut lähes mahdottomia, logistiikka on siirtynyt erityisesti vesikuljetuksiin. Kanavia on alettu rakentaa maan sisällä ja laivarakentamisen kysyntä on kasvanut voimakkaasti. Koillisväylän hyödyntäminen on luonut uusia reittejä pohjoisen kautta Kaukoitään.

- **Palataan yhdessä sopimiseen ja yhteisöllisyyteen.** Suomessa on pitkät perinteet ratkaisujen hakemisessa. Suomi hyödyntää tätä vahvuutta. Vaikka sosiaaliset erot kasvavat, huonosti toimeentulevat pärjäävät Suomessa paremmin kuin esimerkiksi Etelä-Euroopassa

3. Tulevaisuuden kestävän kehityksen politiikkakehikon kannalta tärkeimpien kriittisten menestystekijöiden analyysi

Työpajan toinen vaihe aloitettiin yhteisellä keskustelulla perustuen ryhmätöiden tuloksiin, jotka esiteltiin kaikille yhteisesti. Keskustelun päätulokset on alla jäsenetty pääkysymysten mukaisesti. Yhteenvedoon on koottu myös osa myöhemmin loppuyhteenvedossa esitetyistä näkemyksistä.

Kaikille skenaarioille yhteisiä kriittisiä menestystekijöitä

Aluksi keskusteltiin siitä, että skenaarioista yksikään ei toteudu sellaisenaan ja 40 vuoden aikajänteellä tapahtuu erilaisia asioita eri sykleissä. Lopussa myös kommentoitiin, että käytetyt tulevaisuuskuvat olisivat voineet olla jopa räväkempiä. Harjoituksen tavoite oli joka tapauksessa tunnistaa kriittisiä menestystekijöitä, jotka olisivat Suomen kestäväälle tulevaisuudelle välttämättömiä tilanteesta riippumatta. Seuraavien asiakokonaisuuksien todettiin yhteisessä keskustelussa olevan kaikissa tilanteissa toistuvia kriittisiä menestystekijöitä.

- **Koulutus, osaaminen ja innovaatiot.** Jokaisen tulevaisuuskuvan kohdalla korostui usko siihen, että Suomi pystyy olemaan kestävästi menestyvä yhteiskunta, jos kykenemme ylläpitämään ja panostamaan korkeaan koulutukseen, osaamiseen ja innovaatioihin. Painotukset ja vahvuudet ovat erilaisia erilaisissa tilanteissa, mutta hyvinvoivassa Suomessa on oltava huippuosaamista, joka on myös maailmalla kiinnostavaa ja vietävissä myös muualle.
- **Työvoiman ja inhimillisten voimavarojen riittävyys.** Osaaminen perustuu osaajiin ja kilpailukyvyyn perustana on riittävä osaavan työvoiman saanti. Suomi on maailmassa pieni maa ja kriittistä tulee meidän inhimillisten resurssiemme riittävyys.
- **Luonnonvarojen kestävä hyödyntäminen ja materiaalitehokkuus.** Tulevaisuudessa omien luonnonvarojen hyödyntäminen kestävästi tulee olemaan kriittinen menestystekijä. Jos tulevaisuudessa on 9 miljardia ihmistä ja luonnonvaroista kilpaillaan, on omia luonnonvarojaan kestävästi hyödyntävä talous vahvoilla. Materiaalitehokkuus ja suljettujen kiertojen järjestelmät suojelevat Suomea myös epävarmuuksilta.
- **Luontosuhde ja luonto-osaaminen.** Luonnonvarojen arvostaminen ja kestävä hyödyntäminen tukevat toinen toisiaan. Olemassa olevaa luontoa on säilytettävä ja estettävä sen pilaantuminen. Suomessa on vielä melko tiivis luontosuhde, mutta se ei välttämättä säily vuoteen 2050 asti ilman tähän panostamista. Luonnon arvostaminen ja luonto-osaaminen voivat olla myös kasvun perusta ja Suomen vientivaltti. Keskustelussa korostettiin, että luonnonvarojen hyödyntämisen ja arvostamisen kannalta on tärkeää, että haetaan eri kestävän kehityksen näkökulmien tasapainoa.
- **Luottamus ja sopimukset.** Eri tulevaisuuksissa ja pitkän aikavälin maailman tilanteen epävarmuuksien keskellä Suomen vahvuutena on vankka sopimussyhteiskuntaperusta. Erilaisista asioista kyetään sopimaan ja pitämään sovitusta kiinni luottaen yhteiskunnan toimivuuteen. Tämä luo vakautta ja kestävyyttä. Tilanteen säilyminen tällaisena ei ole itsestään selvää ja luottamuksen säilymiseen on kiinnitettävä huomiota.

- **Globaali hallinta.** Suomi on pieni maa, mutta Suomen tulisi kyetä vaikuttamaan globaalisti Suomelle tärkeiden asioiden kohdalla.

Skenaariotarkastelujen erot

Tulevaisuuden kuvat ovat erilaisia ja siten näiden tuottamien kriittisten tekijöiden listoilla oli eroja ja erilaisia painotuksia sisältöjen osalta. Seuraavassa on listattu yhteisessä keskustelussa esiin nostettuja eroja:

- Yhteisöllisyys, asenteet ja kansalaisyhteiskunnan rooli ovat hyvin erilaisia eri tulevaisuuskuvien kohdalla. Nämä voivat kehittyä hyvin erilaisiin suuntiin ja vaikuttavat yhteiskunnassa vallitseviin arvoihin ja siihen minkälaisena ”hyvä elämä” näyttäytyy kansalaisille.
- Tulevaisuuskuvien kohdalla oli huomattavat erot oletuksissa, jotka koskevat yhdyskuntarakenteen keskittymistä (kaupungistuminen) vs. hajautumista. Tämän osalta tehdään nyt päätöksiä, joiden vaikutukset ulottuvat pitkälle tulevaisuuteen. Keskustelussa nostettiin esiin, että onko Suomelle eduksi, jos siirrytään hyvin keskitettyyn rakenteeseen huomioiden esimerkiksi luonnonvarojen hyödyntämisen näkökulmat.

Keskustelu tekijöistä, jotka ovat uusia ja mielenkiintoisia kestävä kehityksen politiikkakehityksessä

Erityiskysymyksenä keskusteltiin siitä mitkä tekijät olivat osallistujien mielestä uusia ja mielenkiintoisia keskustelunavauksia.

- Eniten keskustelua käytiin sosiaalisen pääoman korostumisesta ja Suomelle tällä hetkellä luontaisen luottamus- ja sopimustyhteiskuntailmapiirin merkityksestä kriittisenä menestystekijänä. Tämän ”konsensusvietetin” valjastaminen kestävä kehitystä tukeväksi perusperiaatteeksi on mielenkiintoinen avaus. Loppupuheenvuoroissa nostettiin esiin kuitenkin myös se, että vahva konsensusperäinen sopimusperäinen päätöksenteko on helposti staattista ja ei-dynaamista. Suomen vahvuus on ollut konsensusyhteiskunta, mutta sopimustyhteiskunnan rinnalle tarvitaan motivaatioyhteiskuntaa ja innostusta.
- Keskustelussa todettiin, että nyt uutena asiana kestävä kehityksen politiikkakehitykseen tulevat varmasti nousemaan väestökysymykset. Riittääkö Suomessa työvoima vai pitääkö työvoimaa houkutella ulkomailta? Mikä on maahanmuuttopolitiikan rooli? Eräät maat ovat houkutelleet jo nyt uusia kansalaisia turvatakseen taloutensa. Miten Suomessa ovat asiat tulevaisuudessa?

Eri tekijöiden väliset keskinäisriippuvuudet ja mahdolliset ristiriidat

Työpajan loppuvaiheessa työstettiin vielä pienryhmissä tunnistettujen tekijöiden välisiä keskinäisriippuvuuksia sekä mahdollisia ristiriitoja. Seuraavassa on kunkin ryhmän keskustelun yhteenveto tämän kysymyksen vastauksista.

Ryhmä 1:

- **Julkisen talouden tasapainottaminen vs. lisääntyvät odotukset.** Julkiselta sektorilta odotetaan enemmän toimia monissa asioissa, mutta samanaikaisesti resurssit vähenevät. Mihin pitäisi panostaa?
- **Resurssien riittävyys ja optimointi.** Resurssit, niin raha, osaaminen kuin luonnonvarat, ovat niukkoja ja kilpailevia käyttömuotoja on paljon. Resurssien käytön optimointiin tulisi kiinnittää huomiota, ja tarkastella asiaa erityisesti kokonaisuuden kannalta. Tulevaisuuteen varautumisen ei pitäisi perustua vain yhteen mahdolliseen tulevaisuuskuvaan vaan useisiin.

- **Teknologian kehitys vs. hoivatyö.** Koulutuksessa korostetaan innovatiivisia uusia teknologioita ja niiden kehittämistä, mutta hoivatyöhön tarvitaan edelleen ihmisiä.
- **Huippuosaajat, eriarvoistuminen ja luottamusyhteiskunta.** Töiden erilaistuminen johtaa ihmisten eriarvoistumiseen, jossa huippuosaajat ansaitsevat reilusti enemmän kuin esimerkiksi hoivatyötä tekevät. Tuloerojen kasvu rapauttaa luottamusyhteiskuntaa. Miten verotusta pitäisi ohjata näiden ongelmien vähentämiseksi? Ja silti pitää Suomi verotuksellisesti houkuttelevana?
- **Osaajien houkuttelu vs. pakolaisuus.** Suomi on pieni ja kylmä maa. Voimmeko oikeasti houkuttaa maailmalta osaajia tänne ja valita ketä tulee? Tulevaisuudessa tilanne voi olla aivan toisin päin: pakolaisuus voi entisestään lisääntyä ja siihen voi liittyä hallitsematonta maahanmuuttoa.
- **Keskitetty vs. hajautettu yhteiskuntarakente.** Voiko Suomi oikeasti pärjätä sellaisessa maailmassa, jossa kilpaillaan keskitetyillä järjestelmillä, koska olemme kuitenkin niin pieni?

Ryhmä 2:

- **Vaurauden määrittelyssä on sisäänrakennettuna arvojen ja käsitteiden ristiriita.** Taustalla on oletus materiaalisesta runsaudesta hyvinvoinnin perustana, mutta toivotaan kohtuutta. Hyvinvointi tulee jatkossakin perustumaan materiaalisesta kuluttamisesta kasvuun. Ryhmässä keskusteltiin, että trendeinä tulee näkyviin muitakin hyvinvoinnin tekijöitä, mutta muuttuuko näistä joku muu kuin materiaallinen kuluttaminen hallitsevaksi?
- **Osaavan työvoiman saatavuus ja Suomen kilpailukyky.** Kilpailu osaajista tulee kovenemaan maailmassa ja vaatimukset osaamisen tason ylläpidolle kasvavat. Miten pidetään osaajat Suomessa? Miten tänne voidaan houkuttaa osaajia?
- **Sääntelyn tiukkuus vs. luottamusyhteiskunta.** Oletetaan, että luottamus säilyy, vaikka esimerkiksi väestörakenne muuttuu ja yhteiskunnalliset erot kasvavat. Vaatimukset sääntelyn tiukkenemiselle kasvavat. Yksimielisyyden ilmapiiri on romuttumassa. Matka vuoden 2050 utopiaan tulee olemaan vaikea ja sisältää monta vaikeaa tilannetta. Miten kriisitilanteissa ylläpidetään luottamus- ja sopimusyhteiskuntaa?
- **Globaali vaikuttaminen on helppo asettaa toiveeksi, mutta kuka vaikuttaa keneen ja millä keinoin?** Suomi- ja EU-keskeisyys leimaa ajattelua, mutta emme pysty yksin vaikuttamaan paljoa. Jos monet muut maat menevät toiseen suuntaan kuin Suomi, niin tulee ongelmia. Proaktiivinen vaikuttaminen etukäteen on tärkeää ja on tärkeää ymmärtää, että muut maat toimivat usein toisin kuin Suomi. Konkreettinen vaikuttamisen kanava on EU tällä hetkellä, vaikka EU:n brändi ei ole kovin hyvä kaikilla alueilla. Vahvuus on se, että ympäristöpolitiikassa EU on tiennäyttävä. Tavoitteeksi voisi asettaa, että Suomi (ja Pohjoismaat) voisi olla globaali esimerkki siitä miten on saavutettu omin voimin hyvinvointia. Pohjoismainen viitekehys tuotava esiin ja korostaa esimerkiksi sitä, että ei ole siirtomaataustaa ja että hyvinvointi on tähän mennessä luotu omiin luonnonvaroihin pohjautuen. Huomattava, että tilanne on nyt erilainen ja Suomen on myös kannettava globaalia vastuuta. Osoitettava myös pohjoismaisen mallin heikot kohdat.

Ryhmä 3:

- **Taloukasvun määritelmä vs. luonnonvarojen riittävyys.** Millä ehdoin taloutta kasvatetaan? Suomessa on moraalinen, että taloutta ei kasvateta millä tahansa ehdoilla, mutta muualla tällaista ei välttämättä ole. Vihreä kasvu pitää muuttaa konkreettiseksi toiminnaksi. Talouden käsite tulee

muuttumaan, ja tähän luontotalous tulee yhtenä osana mukana. Talouskasvun määritelmä tulee muuttumaan.

- **Mikä on Suomen mahdollisuus hallita kansainvälisiä muutoksia ja suojella omaa taloutta?** Voiko Suomi olla lintukoto vai osa globaaleja muutoksia?
- **Miten turvata osaamisen infrastruktuurin kehittämistä?** Tällä hetkellä sanotaan, että luonnonvaratutkimukseen on liikaa resursseja, mutta onko ristiriidassa tunnistettujen menestystekijöiden kanssa? Miten saadaan pääomaa luonnonvarojen hyödyntämiseen?
- Onko **tasa-arvo** todellinen menestystekijä? Miten tasa-arvon määrittely tulee tulevaisuudessa muuttumaan?
- **Kovat vs. pehmeät arvot?** Tanskalaiset ja hollantilaiset korostavat luonto-arvoja paremmin kuin Suomi. Osataanko Suomessa aidosti ylläpitää luontosuhdetta?
- **Kansallinen vs. globaali pärjääjä.** Suomen pienuus voi koitua ongelmaksi. Pärjäävätkö suomalaiset yritykset globaalissa hintakilpailussa? Suomi ei voi asettaa kansainvälisille valmisteluprosesseille liikaa kriteerejä, muuten se ei pärjää.
- **Kansallinen identiteetti vai maailman kansalainen?** Miten houkutella ja toisaalta hallita maahanmuuttoa? On rakennettava suomalaisuus, mitä pitää puolustaa. Tämä pitää sisällään myös ajatuksen siitä, että Suomeen on hyvä tulla.
- **Yhteisöllisyyden ristiriita:** Sopimusyhteiskunta pitää rakentaa, mutta ollaanko asenteellisesti valmis tähän, kun on selkeästi siirrytty yksilökeskeiseen yhteiskuntaan ja arvomaailmaan?
- Mikä on luonnonvarojen vapaan hyödyntämisen ja sääntelyn suhde?
- **Globaalin hallinnan toteuttaminen:** Ovatko hallitukset keskeisiä toimijoita myös jatkossa vai ovatko suuremmissa roolissa esimerkiksi elinkeinoelämä ja kansalaisjärjestöt? Miten Suomi tässä pärjää?
- **Globaalin yhteisen hyvän ja yksittäisten valtioiden väliset ristiriidat:** pitää sopia yhteisistä toimintaperiaatteista ja niitä varten olla yhteiset organisaatiot. Pitää olla toimivat kansainväliset prosessit.

4. Evästyksen kansallisen kestävä kehityksen strategiaprosessin valmistelulle

Loppukeskustelussa koottiin vielä ryhmän evästyksiä jatkon työlle ja strategian valmisteluprosessille.

- Kestävän kehityksen määritelmä ja sen sisältö on liian laaja kokonaisuus. Jos esimerkiksi kaikki eri yhteiskuntapolitiikan lohkot huomioidaan osana kestävä kehitystä, niin miten niihin voidaan puuttua konkreettisenä toimintana? Strategiatyössä päästäisiin parhaiten eteenpäin, jos valittaisiin tietyt teemat, johon keskityttäisiin ja tähdättäisiin hyvin konkreettisiin tavoitteisiin ja toimenpiteisiin. Pitää tehdä valintoja, miten Suomea kehitetään kestävästi jatkossa.
- Lähtökohta työlle ja perustan rakentaminen tänään esitellyllä tavalla on hyvä asia. On tärkeää tähdätä yhteiseen puitesopimukseen ja yhteisiin periaatteisiin tiukan normiston sijaan. Haaste on kuitenkin se, että miten löydetään yhteinen tahtotila? Luottamusta ja sopimista tarvitaan, jotta eri asioita voidaan tasapainottaa. Ei pidä asettaa liian tiukkoja raameja, joihin kuitenkin kaikki eivät

pysty siihen sopeutumaan. Strategia luo ylätasoa puitteet. Kestävän kehityksen strategiassa täytyy rakentaa sisältöjä, joita voidaan soveltaa eri sektoreilla. Toisaalta haaste on, että sovitaan yhteisistä periaatteista ja näkökulmista, mutta todellisuudessa ei tapahdu mitään konkreettista.

- Globaali näkökulma täytyy pitää mielessä. Tulevaisuus on haasteellinen sillä globaalisti tarkasteltuna millään maalla ei saisi olla vientiylijäämää, tämä ei ole kestävällä pohjalla.
- Osallistaminen osana koko tätä strategiaprosessia on tärkeää. Miten huomioidaan kansalaiset ja miten luodaan arvokeskustelua? Olisi mielenkiintoista kuulla, mitä Suomeen tulleet ulkomaalaiset ovat mieltä Suomen kestävä kehityksen asioista. Tällainen harjoitus voisi tuoda keskusteluun mukaan uusia näkökulmia.

Liite 1: 8.2.2012 Työpajan osallistujat

1	Neuvotteleva virkamies	Piia Karjalainen	Liikenne- ja viestintäministeriö
2	Erityisasiantuntija	Katja Matveinen-Huju	Maa- ja metsätalousministeriö
3		Taina Nikula	Ympäristöministeriö
4	Pääsihteeri	Minna Paajanen	Opetus- ja kulttuuriministeriö
5	Strateginen johtaja	Sixten Sunabacka	Työ- ja elinkeinoministeriö
6	Ylitarkastaja	Merja Tapalinen	Ympäristöministeriö
7		Jaana Kaipainen	Maa- ja metsätalousministeriö
8	Metsäneuvos	Marja Kokkonen	Maa- ja metsätalousministeriö
9	Ulkoasiainsihteeri	Antti Helanterä	Ulkoasiainministeriö
10	Hallitussihteeri	Anna Saarinen	Ympäristöministeriö
11	Erityisasiantuntija	Terhi Ylitalo	Puolustusministeriö
12	Finanssineuvos	Outi Honkatukia	Valtiovarainministeriö
13	Hankesuunnittelija	Juho Jokinen	Työ- ja elinkeinoministeriö
14	Neuvonantaja	Eeva Alarcón	Ulkoasiainministeriö
15	Ylitarkastaja	Petra Stenfors	Työ- ja elinkeinoministeriö
16		Matti Piispanen	Puolustusministeriö
17		Annika Lindblom	Ympäristöministeriö
18		Sauli Rouhinen	Ympäristöministeriö